

TRIBINA VREME IZAZOVA:

SRBIJA I KRIZA - IMA LI PREDAHA OD LOŠIH VESTI

Guverner Radovan Jelašić o kursu, budžetu, deviznim rezervama i – politici

MAJSTORI ZA PR NA DOBRA

RADOVAN JELAŠIĆ, guverner Narodne bake Srbije, bio je gost tribine “Vreme izazova” koju su, prošle nedelje, organizovali Fondacija “Fridrih Ebert” i nedeljnik “Vreme”. Na tribini održanoj u beogradskom Centru za kulturnu dekontaminaciju guverneru su pitanja, usred pregovora s MMF-om, postavljali novinari MILAN ĆULIBRK i MIJAT LAKIĆEVIĆ, čije komentare o temi tribine objavljujemo u ovom dodatku. Tribinu je vodio DRAGOLJUB ŽARKOVIĆ, glavni urednik “Vremena”.

RILAGOĐAVANJE VREMENA

“Sigurno je da su ovde neki vanredni uslovi i ja mislim da bi u tim vanrednim uslovima moglo da se donese i nešto od tih nepopularnih mera. To – još jedanput – politički uopšte nije lako, ali sa stanovišta srednjeg ili dugog roka, ja mislim da bi se višestruko isplatilo. A svi znamo, na kraju krajeva, šta je to što je najoportunije i najlakše da se uradi umesto toga što se obilazi vruća kaša i sad niko ne sme da kaže u čemu je problem”, rekao je guverner NBS Radovan Jelašić na tribini „Vreme izazova“

DRAGOLJUB ŽARKOVIĆ: Guverner ima iskustva u pregovorima sa MMF-om. Pa mi se čini da može da oceni u kojoj meri je ova svetska kriza uticala na pristup MMF-a u pregovorima sa pojedinačnim državama i da li se oseća neka promena u njihovom pristupu, posebno u svetlu zahteva da zbog posledica krize i MMF treba da se transformiše i nekako drugačije deluje...

RADOVAN JELAŠIĆ: Generalno da. S jedne strane, MMF aktivno radi na tome da uveća sumu novca koju će biti u mogućnosti da obezbedi zemljama koje su zainteresovane za jedan aranžman sa Međunarodnim monetarnim fondom. Vezano za to, očekuje se i jedna odluka, najverovatnije već na predstojećoj godišnjoj skupštini, gde će se normalno zaduživanje povećati sa 300 odsto najverovatnije na 500 odsto kvote, a vanredno zaduživanje biće iznad tih 500 odsto. Dakle, za Srbiju to će prosto značiti zaduživanje do negde

oko dve milijarde dolara. To će predstavljati normalno zaduživanje, a tek tamo iznad tri milijarde će predstavljati takozvano vanredno zaduživanje.

Što se tiče pregovora, treba da se podsetimo, dakle, mi smo njih zvali kad je bio ovde potpredsednik Međunarodnog monetarnog fonda gospodin Moreira Portugal. Zvali smo ih da dođu i zaista u jednom rekordnom vremenu su došli, uzimajući u obzir koliko zemalja je zainteresovano za to da se uđe u nov aranžman. Dakle, i te kako se primećuje promena, kako sa stanovišta novca tako sa stanovišta brzine reaganja te institucije. Spremni su da pomognu članicama, ali, naravno, najveći deo zadataka ipak treba same članice da odrade i umesto njih to ne može, neće, a na kraju krajeva i ne treba da radi Međunarodni monetarni fond.

MILAN ĆULIBRK: Ja bih počeo sa jednim možda trivijalnim pitanjem, ali čini mi se da bi bilo dobro za sve nas da se

ovde podsetimo kako stvari trenutno stoje. Mislim da je i guverner u više navrata govorio o tome, a bilo bi dobro da to sada opet čujemo. Dakle, moje pitanje je: koliki je zapravo manjak Srbije u ovoj godini? Dakle, koliko nama para treba da bismo godinu – ne znam kako da kažem – završili, a da ne bankrotiramo. I drugo, koliko je od tih para obezbeđeno do sada, koliko još treba da obezbedimo i kako mislimo da to obezbedimo. Dakle, šta je to što će dati MMF i kakve to reperkusije ima uopšte na tu našu dubiozu, i drugo, koliko je novca koji se očekuje da stigne od stranih institucija, evropskih banaka i tako dalje?

Dakle, Srbija sa stanovišta finansiranja i sa stanovišta potrebe finansijskih sredstava ima dva izazova. Jedno je pitanje kako će se Budžet Republike Srbije finansirati, pod tim podrazumevam republički budžet, fondove i lokalne samouprave; a drugo je pitanje kako ćemo mi finansirati naš tekući platni deficit. Verovali ili ne, prva rupa je mnogo, mnogo manja. Ima mnogo manje efekata na kurs i na nivo deviznih rezervi nego ova druga.

Kako stvari sada stoje, naravno, jako je nezahvalno, jako je teško predvideti na osnovu tri-četiri meseca koliki će biti ukupni prihodi – naglašavam budžeta, lokalnih samouprava, penzionog i zdravstvenog fonda. Za razliku od originalno planiranih u programu sa Međunarodnim monetarnim fondom – bilo je planirano 55 milijardi dinara – negde oko 1,75 bruto društvenog proizvoda, ta rupa će biti mnogo veća. Naravno, tu je ponovo pitanje da li računate sa budžetskim manjkom. To je, naravno, pitanje da li se računa sa bruto društvenim proizvodom od nula odsto ili minus jedan ili minus dva itd., ali manje-više se ustanovilo da postoji saglasnost vezana za to da mi pričamo ovde o jednoj dodatnoj rupi koja je grubo između 130 i 140 milijardi dinara. Dakle, još jedanput, u budžetu će najverovatnije prihodi biti manji. Manji nego što je bilo originalno planirano.

E sad, treba znati kako povećavati prihode, da li je to PDV. Pre svega, to utiče inflatorno, a sve što radite na strani kresanja rashoda, uključujući i ovo pitanje o kome se poslednjih dana toliko priča u javnosti, dakle uvođenja nekog poreza solidarnosti itd., to ne utiče inflatorno i, naravno, sa te tačke gledano mnogo je bolje sa makroekonomskog stanovišta.

Postavlja se pitanje, u sledećih par dana, u kojoj meri će uspeti dogovori, odnosno gde i na koji način da se nadomesti tih sto milijardi dinara manjka. I naravno, što je manja ta rupa, tim će lakše biti finansiranje. A državi će se postaviti pitanje kako finansirati njen sopstveni deficit. Dakle, plate, penzije, kapitalne investicije, materijalne troškove, transfere itd. To se uvek može rešiti putem dodatnog zaduživanja, da li je to komercijalno ili od nekih međunarodnih finansijskih institucija, uvek se može rešiti putem dodatnih privatizacionih prihoda, ali još jedanput – mi ovde pričamo o jednoj sumi od negde oko (pošto je to mnogima u evrima lakše) 500 miliona do milijardu evra.

Pored toga, imamo još jedno veliko pitanje, a to je finan-

siranje tekućeg platnog deficita. Srbiji ove godine dospeva grubo negde oko 4-4,5 milijardi evra plaćanja. Sve su to redovna dospelja plaćanja na osnovu kredita i isto tako, naravno, na osnovu kamata. Ako se uspemo dogovoriti sa međunarodnim finansijskim institucijama da one svoju izloženost direktno prema bankama ili direktno prema preduzećima preko tih prekograničnih kredita neće da smanje, to je već jako dobro. Ako pođemo od pretpostavke da će biti stranih direktnih investicija negde oko milijardu do milijardu i

O investicijama i ceni rada

Bavim se investicijama, savetnik sam za investicije. Gospodin Jelašić je pomenuo da bi ove godine bilo poželjno da kroz direktne strane investicije uđe oko milijardu, milijardu i po evra. Meni se čini da je to vrlo, vrlo ambiciozno i da nema osnova za takva očekivanja, budući da smo već krajem 2007. uočili da za direktne strane investicije postoji jedna velika brana, a to je u infrastrukturi ove države. Znači, infrastruktura je u celosti smeštena u javnim preduzećima, znači javnom sektoru, i već tada smo upozoravali da se ne mogu očekivati čak ni one investicije koje su i tada bile preterano projektovane. To se videlo u 2008. godini, pre nego što je došla kriza, da te investicije ne stižu.

I dan-danas iz naše vlade dolaze neki glasovi da je ovo najpovoljnije mesto za investiranje, pa me interesuje, mada to nije direktna odgovornost gospodina Jelašića, da li i on deli to mišljenje i ako deli, zašto misli da je ovde povoljno investiranje.

Mislite generalno ili u infrastrukturu?

Generalno. Između ostalog, ministri vrlo slikovito opisuju kako je ovde najpovoljnije i da će svi ulagati, pa me interesuje da li delite to mišljenje sa njima.

Pa ja ne delim mišljenje vezano za neke komentare koji, kada pričaju o atraktivnosti Srbije danas, zaborave da više nije 1980, nego da je danas 2009. godina. i koriste još i dan-danas neke floskule koje očitno ne važe. Ako strani investitor želi nešto da proda u Rusiji, on sagradi fabriku u Rusiji, a neće doći ovamo da gradi nešto pa da izvozi u Rusiju. Ima mnogo tih stvari, a o jeftinoj radnoj snazi, tek je to priča za sebe. Da li, pitam ja vas, uopšte želimo da budemo atraktivni zato što imamo jeftinu radnu snagu.

A što se tiče predviđanja sume od milijardu, milijardu i po, odrađeno je već četiri stotine, što se tiče NIS-a, a država uvek ima mogućnost da iz privatizacionih prihoda to na nekakav način uradi. Biće sigurno mnogo teže. Još samo da vam kažem, pre tri-četiri meseca plan je bio milijardu i sedamsto hiljada evra (pričam o neto investicijama) i sad kad ja pričam o milijardu, milijardu i po, to znači jedno određeno smanjenje. I naravno, bilo bi lepše da je više. Čim je veći taj deo, tim manje treba i od MMF-a i iz ostalih izvora.

Što se tiče atraktivnosti, ubeđen sam da kao i u ostalim zemljama i ovde ima tako atraktivnih industrija, ono što ste vi malopre rekli, infrastrukturne investicije ili eto investicije nekih javnih preduzeća – da se tako u to razumem, ne bih ovde bio guverner, nego bih negde zaradio mnogo veće pare na privatnim investicijama, ali ljudi su pronašli interes u poslednjih nekoliko godina u nekim drugim zemljama, pa će i ovde pronaći.

NEDOSTATAK STRATEGIJE KLJUČNI JE PR

Kada će Srbija doneti strategiju razvoja ili, drugačije formulirano, kada će Vlada Srbije početi da razmišlja

PIŠE: MIJAT LAKIĆEVIĆ

Ključno pitanje koje bi trebalo postaviti ekonomsko-političkim vlastima danas u Srbiji jeste: dobro, a šta ćete da radite kad dobijete sve te silne pare, od MMF-a i ostalih, koje ovih dana grozničavo tražite? Hoćete li da nastavite kao do sada ili ćete nešto da promenite? Stiče se utisak da niko, bar među onima koji o tim stvarima odlučuju, ne razmišlja o tome.

Jer, glavni problem Srbije jeste nedostatak strategije. Ili tačnije, reč je o pogrešnoj strategiji. To naravno ne važi samo, pa ni pre svega za ovu vladu. Na stranputicu je Srbija stala sa prvom Koštuničinom vladom, kada je promovisana ideja "ekonomskog patriotizma" i država se na velika vrata vratila na ekonomsku scenu. Umesto da se bavi izgradnjom privrednog ambijenta, pogodnog za investitore, štediše i proizvođače, država je "tranziciju" shvatila kao proces u kome će ona postati najveći preduzetnik s jedne i najveći potrošač s druge strane. Uzgred, mada nikako ne najmanje važno, to je beogradska akademsko-politička elita, svikla na "državne jable", zdušno prihvatila: što se više kune u narod, to joj je lakše da živi na narodnoj tj. grbači poreskog obveznika. Elem, umesto da se posveti reformama – privatizaciji, izgradnji tržišnih institucija i, posebno, restrukturiranju javnog sektora – država je odlučila da ona sama bude glavni poslovođa i poslodavac. U skladu s tim, javna potrošnja je počela da raste brzinom i nekoliko puta većom od rasta proizvodnje. Recimo, da uzmemo samo nekoliko poslednjih godina, javna potrošnja je sa oko 900 milijardi dinara 2006. skočila na 1200 milijardi dinara

prošle godine ili za preko 30 odsto. U isto vreme, recimo, bruto domaći proizvod je porastao za (nešto malo manje od) 15 odsto.

Pri tome, u javnim rashodima najbrže su rasle plate i penzije, a najmanje takozvane kapitalne investicije, dakle sredstva za infrastrukturu – puteve, pruge i slično. Sredstva za plate u javnom sektoru su porasle sa (nešto malo preko) 200 milijardi dinara 2006. na blizu 300 milijardi dinara 2008. ili za gotovo 50 odsto. S druge strane, slučaj čuvenog Koridora 10 prosto je paradigmatičan, a i komičan. Ne da taj autoput nije završen, mada je svako malo, tj. pred svake izbore, otvorena neka njegova deonica (neke i više puta), nego do dana današnjeg nije završena ni projektna dokumentacija. Dakle, kad bi nam sad s neba pali i pare i mašine i ljudi, praktično ništa ne bi moglo da počne da se (g)radi, jer taj put ne postoji čak ni na papiru, na inženjerskim mapama.

Tu ničim zasluženu potrošnju s jedne i taj nerad s druge strane država je pokrivala prodajom imovine, tj. preduzeća (tzv. strane investicije), a privatni sektor zaduživanjem u inostranstvu. Tako je Srbiju preplavio evro. Umesto da država te evre sklanja na stranu, da ih štedi, ona ih je grurala u potrošnju. Velika ponuda oborila je cenu evra, svake godine on je vredeo sve manje. To je dodatno podsticalo zaduživanje (što je centralna banka pokušavala da osujeti povećanjem tzv. obavezne rezerve banaka, ali se to pokazalo kao manje-više jalovo) i – uvoz. Uvoz je bio jeftin i lako isplativ; izvoz mnogo zahtevniji i mnogo manje "lukrativan". To je, s jedne strane, iz godine u godinu povećavalo spolnotrgovinski deficit, a s druge sprečavalo razvoj industrije. Umesto obnove sankcijama i ratom razorene srpske industrije, na delu je bila de-

SRBIJA I KRIZA – IMA LI PREDAHA OD LOŠIH VESTI

po evra neto, Srbiji još treba negde oko tri milijarde evra da bi finansirala svoj tekući platni deficit. Dakle, ako tog novca nema iz nekog dodatnog eksternog izvora, onda se taj novac mora reflektovati na devizne rezerve i isto tako će se na kraju reflektovati i na kurs.

Dakle, mi imamo pitanje u kojoj meri će se smanjiti budžetski rashodi i na osnovu toga koliko je dodatno budžetsko finansiranje. To je ugrubo, nekih petsto miliona evra. To je jedna cifra. Na drugoj strani imamo problem od nekih tri milijarde. To su dospеле obaveze i to pod pretpostavkom da se sve dospеле obaveze refinansiraju, pod pretpostavkom da strane direktne investicije budu milijardu do milijardu i po, onda je još potrebno tri milijarde da bi se finansirao tekući platni deficit.

Šta je bila situacija poslednjih par godina – taj je deficit nominalno, dakle procentualno, bio manji, ali je u međuvremenu znatno povećan. Priliv, u Srbiju, po osnovu stranih direktnih investicija i po osnovu novog zaduživanja bio je to-

liko veliki, da ne samo da su se svi deficiti finansirali nego su se još i devizne rezerve povećale. To je bio vremenski period kad je masovno ulazio kapital, kad su marže bile mnogo niže, kad su devizne linije bile mnogo veće itd. Sad smo ušli u jednu fazu kada tog priliva više u toj meri nema i zato je jako važno da postoji aranžman sa Međunarodnim monetarnim fondom, pošto meni nije poznata nijedna druga institucija – ako vi eventualno znate, molim vas predložite odmah – koja je spremna da tom brzinom, pod tim uslovima – naglašavam, dakle, još jedanput, zavisi koliko uzimate od Međunarodnog monetarnog fonda, gde su kamatne stope četiri, maksimum pet odsto – i sa tom brzinom obezbedi sredstva, a da bi bili sigurni da postoji realan izvor finansiranja za 2009. godinu. E sad, naravno i MMF, kao i sve ostale institucije, neće vam dati pare da biste vi to delili i eventualno potrošili, da bi napravili jedan ekonomski sistem koji nije održiv i koji neće značajno da se prilagodi novonastaloj realnosti 2010. i 2011. godine. Dakle, svi mi znamo da finansira-

PROBLEM SRBIJE

strateški

industrijalizacija Srbije. Preterujemo, ali ne mnogo. Spoljni dug Srbije dostigao je 30 milijardi dolara. Samo ove godine Srbiji dospeva na naplatu osam milijardi dolara glavnice i kamata. Doduše, to je uglavnom privatni dug, ali uprkos onima koji su tvrdili da se to države ne tiče, sada se vidi da je se i te kako tiče, jer vrši pritisak na devizni kurs, ugrožava redovno poslovanje, destabilizuje čitavu ekonomiju.

Srbija se, dakle, na početku 2009. našla u velikom problemu. Njena ekonomija puca po takoreći svim šavovima. Svetska ekonomska kriza, kao što smo, čini nam se, pokazali, nije uzrok tih problema, ona ih je samo ogolela i ubrzala dolazak onoga što je i inače moralo doći. Ali, ne vidi se da vlada to vidi. To se pokazalo najpre kroz budžet za koji se u trenutku kad je objavljen znalo da je napravljen na nerealnim pretpostavkama. A pokazao je to i "srpski Davos", veliki skup na kome se okupila ekonomska, politička i privredna elita Srbije, na kome su strateška pitanja razvoja ostala potpuno zanemarena i sve je bilo podređeno raznim taktikama preživljavanja. A i tu se sve manje-više svodilo na ono poznato: care, daj pare. Možda bi to bilo normalno da je Srbija ekonomski, pravno i politički sređena zemlja, u kojoj institucije funkcionišu i koja će, kad oluja prođe, moći da nastavi dobro poznatim stvarima. Ali, Srbija nije takva zemlja.

Dakle, Srbija mora da reši taj ogroman debalans između proizvodnje i potrošnje, odnosno i između izvoza i uvoza. Srbija nema more pa da od turizma godišnje ubere sedam-osam milijardi evra, poput Hrvatske, i pokrije te "dubioze". Rast usluga je i poželjan i neophodan, ali nije dovoljan. Bez izvoza za Srbiju nema izlaza. Čitava ekonomska politika, i fiskalna i monetarna, mora da bude tome podređena. To, međutim, dira u navike i stečene pozicije. To, naročito, "dira" u

politiku kursa. Naravno, ne u načelno opredeljenje, odnosno u politiku (kontrolisano) plivajućeg kursa, ali otvara pitanje odnosa kontrole i slobode, tj. mehanizama preko kojih se utiče na zbivanja na tržištu. Pitanje, zašto je kurs dinara već godinama precenjen za jedno 15-20 odsto nikada nije dobilo zadovoljavajući odgovor. Ima tu još mnogo stvari, možda ne krupnih, ali detalja svakako (a đavo je uvek u detalju, zar ne), koje zaslužuju ozbiljno razmatranje.

Kad kažemo stvari, mislimo na – interese. U Srbiji su svi osetljivi na kurs. I vlada i Narodna banka, i privreda i građani. Jer, svi su – na ovaj ili onaj način – nekome dužni. Naravno, dužnicima rast deviznog kursa ne odgovara. Mada, skloni smo da verujemo da se kurs najmanje brani zbog građana. Jer, naši građani, pogotovo kad se uporede sa drugima u regionu, nisu nešto mnogo zaduženi. Na ratu od 100 evra, deset odsto gore-dole ne znači puno. Ali za onoga ko duguje stotine miliona, za njega je i jedan odsto previše. Veliki dužnici drže Srbiju u šaci.

Prilagođavanje – tako eksperti zovu smanjenje potrošnje, kad je reč o rastu onda se taj "eufemizam" ne koristi – nije lako, i boli, ali će za dve godine, kad dug bude još veći, a privreda isto tako slaba kao danas – biti još teže. Za to, međutim, još uvek niko ne pokazuje ni volje ni interesa.

Pitanje, kada će Srbija doneti strategiju razvoja ili, drugačije formulisano, kada će Vlada Srbije početi da razmišlja strateški, može se postaviti na tri potpitanja: kada će država da se urazumi i "uobroči"; kada će ponovo početi reforme i kada će biti doneti valjani zakoni (mnogi postoje ali ne valjaju) koji će od Srbije napraviti transparentan i konkurentski orijentisan privredni ambijent.

AUTOR JE UREDNIK EKONOMSKE RUBRIKE U DNEVNOM LISTU "BLIC"

ranje nije rešavanje problema, nego da to finansiranje mora da ide isto tako sa jednim obaveznim prilagođavanjem. I to je ono o čemu se upravo sada vode razgovori, ono gde se mi bukvalno sada nalazimo. Sigurno će biti mnogo lakše dogovoriti se sa poslovnim bankama, ako možete da kažete – ako vi uradite to, Međunarodni monetarni fond će isto tako uraditi svoj deo posla. Jer, da dam samo jedan primer, ako nama sada međunarodne finansijske institucije, koje su aktivne u Srbiji, kažu da će pored dospelih obaveza one još odobriti tri milijarde, onda nama ne treba program sa MMF-om sa stanovišta finansiranja. Naravno, sa stanovišta promene makroekonomske politike, sa stanovišta prilagođavanja treba, ali samo sa stanovišta finansiranja vi možete reći – ako oni koji su do sada ulivali tu sumu para kažu da će oni nastaviti i ove godine da nam daju plus pored dospeća još tri-četiri milijarde, onda nema potrebe da mi sedimo s njima pa da pregovaramo, jer može doći i do povećanja obaveznih rezervi i rezervi Narodne banke Srbije. I isto tako obrnuto, ako oni

kažu – sve što dospeva mi ne vraćamo, onda je, naravno, slika sasvim drukčija.

MIJAT LAKIĆEVIĆ: Da li imate utisak, posle svega, iako ste rekli da je ovaj drugi problem, problem finansiranja platnog deficita, praktično mnogo veći od finansiranja budžetskih deficita, da se i vlada a i domaća javnost mnogo više bave finansiranjem ovog prvog, mnogo manjeg problema? O ovom drugom izgleda niko ne vodi računa. A svi građani ove zemlje bi mogli doći na udar imajući u vidu kurs koji bi onda sigurno izazvao dalju inflaciju itd. Pri tome, Srbija je još jednom jako zanimljiva zemlja i po tome što su kod nas cene u prva dva meseca prilično porasle, dok se druge zemlje suočavaju sa praktično veoma niskom inflacijom. Tamo je godišnja inflacija manja nego kod nas na mesečnom nivou. I još jedna stvar vezana nekako za to – kao da i vlada s jedne strane radi na jednom koloseku, a Narodna banka na drugom. Jer vlada sad samo vodi računa o tome da napravi novi budžet, tako da ispuni neke preduslove. I koliko vidim, >>

po onome što smo mogli da čujemo dosad, ne postoji baš neka rešenost da se krešu troškovi. Vidimo da postoji velika inventivnost na planu izmišljanja novih poreskih nameta, razmišlja se čak i o povećanju PDV-a, najavljeno je uvođenje tog progresivnog poreza na bogataše, a ispada na kraju da će biti bogat svako ko u ovoj zemlji zarađuje 400 evra mesečno, što moram da priznam, deluje prilično deprimirajuće.

Da li su u toku ovih pregovora u ovih prvih nekoliko dana i u vladi pokazali spremnost da razumeju taj drugi problem i da se zajedno radi na njegovom rešavanju, ili će to biti posao koji će biti prepušten vama? Pa, ako ne uspete da obezbedite rezerve za plaćanje tih obaveza, onda će kazati: žao nam je, guverner je kriv, mi smo svoj deo posla uradili, a on nije svoj.

Sećam se kad sam bio klinac, pa moja mama priča sa nekom ženom i ona pokaže ovako ruku. (Guverner pravi širok priklon rukom k sebi, prim. pr.). Ja pitam: mama, šta to zna-

či, a ona kaže: pa sinko, to znači da se svakom grbi ruka prema sebi. Znači, svako gleda, naravno, prvo da reši svoj sopstveni problem. Dakle, to su penzije, plate, transfer itd. Ali, ruku na srce, to će se automatski rešiti ako je unutar okvira dogovora sa Međunarodnim monetarnim fondom. Isto tako i celokupni program. Jer, sigurno znate, a i ja sam više puta rekao – prvo, mi možemo uvek reći da nama to ne treba, ali onda bi bio red da neko kaže odakle će doći i ovih pola milijarde u budžet i ovih tri milijarde, da bi se finansirao tekući platni deficit. Jer, jedno je sigurno, ekonomski sistem se uvek prilagođava. Prilagodiće se putem kursa, prilagodiće se isto tako putem tog transmissionog mehanizma i cene. Da ste vi nekoga pitali da li je u Srbiji moguće da se s devalvacijom u relativnom kratkom vremenskom periodu od 25 odsto, obezbedi da inflacija još uvek bude tek na dvocifrenom nivou – 10,7 odsto? Ljudi bi rekli da je to nemoguće, da će to biti mnogo više.

S druge strane, mi smo imali za dva meseca povećanje regulisanih cena (onih koje određuju različiti nivoi državnih struktura, prim. pr.) devet odsto, a dogovor u memorandumu je bio da to ne sme da pređe 15 odsto do kraja ove godine. Dakle 15 odsto na godišnjem nivou. A, mi smo za prva dva meseca ove godine bukvalno ispucali dve trećine od toga što je bio plan za celu godinu.

Postoji veliki broj dobrih mera. Dobrih predloga. Ali jedno je pitanje šta je to što fino zvuči i šta će se medijima posebno svideti, a drugo je pitanje šta donosi pare. Ako donesete jednu meru, kao što je, recimo, ova u vezi sa predlogom oko fonda solidarnosti i nivoa na kome se taj, da kažem, porez zaračunava, i ako je on relativno visok, ako vi krenete sa time da razrežete taj porez tek iznad jednog nivoa, recimo od 40.000–50.000 dinara, prvo treba znati da u ovoj zemlji svega dva miliona građana, od sedam i po miliona ljudi, plaća porez na dohodak. Ruku na srce, da su svi oni Švajcarci, teško bi popunili naš budžet, a kamoli sa ovakvim zaradama. I, naravno, ako vi kažete da mi oporezujemo samo ljude sa zaradama iznad 60.000 dinara, jedan i po proseku itd., suma novca koju vi prikupite drastično će se smanjiti sa tako uspostavljenim cenzusom.

Moram da kažem još jedanput da ima mnogo dobrih ideja, ali moram da kažem šta se dešava kad vi imate neku dobru ideju koja bi vam donela neku ekonomsku korist. Ona se na određeni način politički šlifuje da bi onda, na kraju, umesto jednog efekta od sto izašao samo efekat deset. Sad je samo pitanje koliko takvih mera treba da bi se na kraju prikupila ta potrebna suma, a da bi se obezbedio i taj budžetski deficit od svega tri odsto do kraja ove godine.

Samo za sekund da vratim raspravu na jedno pitanje.

Možda guverner može da pomogne javnosti koja je dosta znatiželjna oko ove ideje reprograma privatnih dugova srpskih preduzeća prema stranim poveriocima. Ima li Narodna banka podatke o strukturi tog duga? Može li guverner reći gde smo se najviše zaduživali i po granama

Zajam i prilagođavanje

Iz opozicije stiže predlog o pozajmljivanju iz Rusije i drugih zemalja koje navodno imaju kapital. Šta guverner misli o tom zaduživanju radi izbegavanja međunarodnih finansijskih institucija?

Već sam rekao da je na kratak rok, naravno, zaduživanje jako važno, ali na srednji i dugi rok još je važnije – da se zemlja prilagodi. Ako samo uzmemo pare, a ne prilagodimo se, onda ste vi bukvalno u postojeći loš sistem ulivali još više para i to je kao kad rešetom prenosite vodu – sve se izliva na svim stranama. Uvek sam govorio, ako neko nudi veću sumu para pod boljim uslovima, dakle jeftinije i brže, molim lepo, nema nikakvih problema da odemo na drugo mesto. Ja mislim da tako misle i drugi predstavnici Vlade. A za sada mi nije poznato da je neko nudio važnu sumu novca. I, još jedanput, nije ovde važan samo novac, na kraju krajeva, nego je važno kakve će sve ostale makroekonomske politike zemlja da uradi, a da se prilagodi novonastaloj realnosti. Bojim se da će biti još kruća nakon par meseci nego što je sada.

makar, ako ne po preduzećima, ko se najviše zadužio?

Pa ne programiramo dug pojedinim ljudima. Reč je o tome u kojoj meri će određena preduzeća iz inostranstva, banke iz inostranstva koje imaju potraživanja, pod istim ili sličnim uslovima reprogramirati taj dug. Tu je i kredit Telekoma Republike Srbije, kao što vam je poznato, uzet pre dve i po godine, da bi se kupio Telekom Republike Srpske. Tu su i krediti drugih velikih preduzeća, sektor velikih nekretnina, isto tako deo za izgradnju, obaveze ulaze i u sferu trgovine. Dakle, još jedanput sve je to tu.

Pošto je guverner u više navrata pomenuo kurs, a pomenuo je i inflaciju, i ovaj podatak da je jako velika devalvacija valute, pad vrednosti dinara nije se odrazio na inflaciju kao što se očekivalo. Čak bih rekao, recimo, da je Narodna banka, kada je branila dinar, to radila sa obrazloženjem da bi devalvacija jako mnogo uticala na inflaciju i čini mi se da je to bila jedna mera kojom se Narodna banka borila protiv inflacije, a vidimo da se to praktično prošle godine nije desilo.

Dakle, zanima me sad, prvo, šta guverner misli o tome? U nastavku bih, ako smem, ponudio kurs kao jednu važnu temu. Čini mi se da on postaje gotovo ključna tačka buduće ekonomske politike, jer se na njemu sve prelama i od njega, čini mi se, sve više stvari zavisi.

Kurs je rezultat, kurs nije cilj. To svi kažu, svako hoće biti lep i pametan, ali niko ne bi radio, niko ne bi zasukao ruke. I, naravno, sa stanovišta pojedinih ljudi uvek je atraktivnije da pričate o kursu, tu možete imati samo jednog neprijatelja, a taj je guverner. A ako nešto kažete za neke druge inpute, tu su odmah političari, interesi, ovo i ono i, naravno, toga se svi čuvaju. Nećemo uopšte da pričamo o tome šta bi bilo sa poreskim prihodima od carina i od PDV-a na onaj veliki deo robe koji se uveze da se kurs ne obračunava po 94, nego po 75 – poreski prihodi bili bi još niži. Dakle, još jedanput, za nekih jedan odsto slabljenja dinara vi imate negde oko 0,5 odsto većih tih prihoda od carina i od PDV-a, upravo zbog takvog kursa.

Kurs je, uostalom, rezultat svega onoga što se radi sa stanovišta fiskalne i makroekonomske politike itd. Naravno, vi uvek možete reći – termometar mi se ne sviđa, treba da ga isključimo, ali ja vam tvrdim danas, kao što sam rekao i pre par meseci i pre par godina, da je jedan fleksibilan kurs, pre svega u ovakvom vremenu, mnogo bolji. Hajde da uzmemo primer, Česi, Poljaci, Mađari će ove godine za hrvatsko more plaćati 30 odsto više. Da li će isti broj njih otići, treba da se vidi. Nemci će plaćati isto koliko i prošle godine, ali je Turska, čini mi se, 35 odsto jeftinija. I sad, naravno, postavlja se pitanje da li su u Hrvatskoj ili u nekoj drugoj zemlji, spremni i imaju mogućnost da kažu: mi ćemo smanjiti naše cene za 20 odsto. Hajde da vidimo da li to na kraju krajeva funkcioniše, da bi se prilagodili. Evo, imate jedan konkretan primer – svi Slovaci krenuli u šoping u Poljsku i u Mađarsku. Roba postala 30 odsto jeftinija, a oni ostali kod evra. Naravno, za poje-

dince to je jako dobro, ali sa stanovišta sistema, to će im biti sigurno veliki izazov.

Izvinjavam se, ako vas prekidam, ali moja intervencija je bila u suprotnom smislu. Dakle, meni je jasno da je kurs 95 zato što srpska privreda ništa ne valja i mogao bih da kažem da bi dinar trebalo da vredi i manje. Nije mi jasno

>> “AKO POĐEMO OD PRETPOSTAVKE DA ĆE BITI STRANIH DIREKTNIH INVESTICIJA NEGDE OKO MILIJARDU DO MILIJARDU I PO EVRA NETO, SRBIJI JOŠ TREBA NEGDE OKO TRI MILIJARDE EVRA DA BI FINANSIRALA SVOJ TEKUĆI PLATNI DEFICIT. DAKLE, AKO TOG NOVCA NEMA IZ NEKOG DODATNOG EKSTERNOG IZVORA, ONDA SE Taj NOVAC MORA REFLEKTOVATI NA DEVIZNE REZERVE I ISTO TAKO ĆE SE NA KRAJU REFLEKTOVATI I NA KURS”

zašto je kurs bio 74, 75 i zašto – to nisam ja ni izmislio, nego to pojedini ekonomisti pitaju – zašto je u decembru sa 92 dinara spušten na 84, ili zašto je ove godine potrošeno blizu 500 miliona evra na odbranu kursa u kretanju sa 90 na 95 dinara?

Mi smo, naravno, za delovanje tržišta, ali važno je da ono i funkcioniše. Sad vi meni recite šta bi bilo, recimo, da jednog dana izađe na tržište... Sad ću da dam jedan primer – privatizacioni prihod od 400 miliona evra je dobila država (od prodaje NIS-a, prim. pr.), a da to nije dobila država, nego, recimo, jedna privatna banka i da je ona to iznela na tržište i rekla: evo, ja ću to u roku od jednog dana da prodam, ne 400, nego 100 miliona evra. Kurs bi preko noći otišao odmah, dakle dinar bi znatno, znatno ojačao. Pitam ja vas da li bi uopšte to tržište funkcionisalo sa nivoa 94 na 84 ili bi bukvalno svi rekli: pao sistem, nema struje itd. Znači, to je ono što mi pričamo konstantno, ekscesna kretanja u jednom ili u drugom pravcu, za oba smera svakako morate da koristite devizne rezerve Narodne banke. Želim još da kažem nezavisno od toga o kom nivou govorimo, da sistem funkcioniše – kupuje se, prodaje se, menjačnice evre imaju, banke imaju evre itd.

Zašto je evro bio pre pola godine, pre godinu dana, na nivou od 76 dinara? U tom vremenskom periodu i pored našeg tekućeg platnog deficita, imali smo toliko para da smo bili u mogućnosti da povećamo devizne rezerve. Dakle, pošto je ponuda bila znatno, znatno veća, došlo je do apresijacije. Vi, naravno, opet možete da kažete zašto je onda Narodna banka uopšte otkupljivala, mogla je da pusti sa 76 da ode na 70, da ode na 65 itd. Isto tako, naravno, sad idemo na >>

KUPOVINA VREMENA I SPAS OD BANKR

Ishod predstojećeg sastanka u Beču predstavnika Ministarstva finansija i Narodne banke Srbije sa deset preduzeća, za dalju ekonomsku budućnost zemlje biće otuda važan skoro kao i uspeh pregovora o novom

PIŠE: MILAN ČULIBRK

Srbija odavno nije bila u težoj ekonomskoj situaciji, a ni povoljan ishod pregovora sa Međunarodnim monetarnim fondom (MMF) neće, nažalost, biti dovoljan da se kriza prebrodi. Sa dodatnih tri milijarde dolara kredita od MMF-a, naime, Srbija će samo "kupiti" još godinu dana, jer će joj taj novac pomoći da izbegne bankrot. Ostaje, međutim, pitanje šta će biti sledećeg proleća i da li će se Srbija tada suočiti sa istim, možda i većim problemima.

Pregovori o novom stand-baj aranžmanu sa Fondom pokazali su i da Vlada Srbije nije spremna na radikalne rezove i kresanje javne potrošnje. Ona je sve vreme pokušavala da nađe drugi izlaz, da pre svega poveća prihode budžeta i na taj način suzi deficit koji će, po svim procenama, ove godine biti najmanje tri odsto bruto domaćeg proizvoda ili oko milijardu evra. Uz to, državi je ove godine za otplatu dospelog spoljnog duga neophodno još 400–500 miliona evra. Ni tih para u budžetu nema, pa i one negde moraju da se pozajme.

Dodatni problem za Vladu je to što za pokriće tog manjka ne može koristiti novac MMF-a. Zato će nedostajućih milijardu i po evra država morati da nađe na drugoj strani. Zbog predstojećih izbora u Evropskoj uniji, male su šanse da Vlada Srbije do kraja godine od Evropske komisije dobije makrofinansijsku pomoć za pokriće dela budžetskog deficita. Te pare bi u najboljem slučaju mogle stići krajem ove, a verovatnije početkom naredne godine. Dakle, kasno.

To znači da će Srbija morati da nađe druge izvore finansiranja manjka u državnoj kasi. Bilo bi najbolje da se nedostajuća sredstva pozaj-

me od međunarodnih finansijskih institucija, jer bi se na taj način u zemlju uneo dodatni svež kapital. To je jako bitno, jer će se ove godine smanjiti priliv deviza po osnovu direktnih stranih investicija na najviše 1,5 milijardi evra, s tim što u tu sumu spada i 400 miliona evra, koliko je država već dobila za prodaju 51 odsto kapitala NIS-a ruskom Gaspromu.

Ukoliko bi se novac za pokriće budžetskog deficita obezbedio u inostranstvu, to bi relaksirajuće delovalo i na kurs. Ako bi od stranih kreditora pozajmila milijardu evra za pokriće budžetskog deficita, država bi te evre prethodno morala da zameni u dinare, tako da bi sama generisala veću ponudu deviza.

U suprotnom, ako bi se zadužila na domaćem tržištu, država bi iz bankarskog sistema izvukla novac i smanjila potencijal za kreditiranje privrede i stanovništva. To bi, dakle, delovalo potpuno suprotno od prvog paketa vladinih mera za ublažavanje posledica globalne krize, koji se svodi na subvencionisanje kamata na potrošačke i kredite za likvidnost privredi. Sekundarna posledica mogao bi biti dalji rast kamatnih stopa, što u uslovima sve izraženije nelikvidnosti u privredi sigurno neće delovati pozitivno na zaustavljanje recesionihih trendova. Pri tome je više nego jasno da bi banke radije odobravale kredite državi nego preduzećima, za koja nisu sigurne da će pozajmljeni novac uopšte moći da vrate.

Zaduživanje države na domaćem tržištu bi, doduše, moglo da olakša poziciju Narodne banke Srbije, jer ona više ne bi morala da "sterilize" višak dinara u opticaju. Umesto NBS-a to bi činila država, ali je krajnji efekat isti, s tim što trošak u vidu kamatnih stopa više ne bi plaćao NBS, već država iz budžeta.

SRBIJA I KRIZA – IMA LI PREDAHA OD LOŠIH VESTI

drugu stranu. Ali, uvek možete reći: e, da sam ja znao da se tako nešto mora uraditi, da ćemo imati mnogo, mnogo manji priliv... A mi smo imali značajan priliv i 2002. i 2003, 2004, 2005. i 2006. Sada, pre nego što neko pita čemu taj naš priliv, da odmah kažem to je dobro. Dakle, da tog priliva nije bilo, ne bi došlo do povećanja prosečnih zarada sa 90 na 400 evra, ne bi bilo ni toliko hipotekarnih kredita, ne bi bilo ni tih šoping-molova, ne bi bilo ni tih radnih mesta itd.

Dakle, to je sve ono što se postiglo zahvaljujući tom prilivu. I nije problem u prilivu i nije problem što je tada bila apresijacija. Očito smo se svi mi na to jako dobro i jako brzo navikli, pa veći prihod odmah potrošili. A kad je bilo eventualno nekog većeg prihoda – samo da se podsetimo – to je bilo prošle godine u oktobru, kad smo rekli: a, više smo uvezli i zbog toga veći prihodi od carina, pa veći prihod od PDV-a, pa me nešto svrbi dlan, pa hajde neki rashod da povećamo.

I, naravno, nikad se ne povećavaju kapitalni rashodi. Zna se šta se ovde povećava – a to je potrošnja.

Ako smo bili majstori prilagođavanja na dobra vremena, sada treba isto tako da se prilagođavamo na loša. Dakle, pošto smo povećali pojedine pozicije u budžetu zbog toga što su bili veći prihodi, sada bi, verovatno, po automatizmu trebalo da kažete – sada kad se smanjuju prihodi, da vidimo šta je ono što smo povećali, pa da vidimo da li se to može smanjiti. Naravno, kod smanjenja to ide mnogo, mnogo teže.

Kad ste već rekli da je kurs rezultat, interesuje me računica šta bi se desilo sa građanima i preduzećima u Srbiji, koji su trenutno dužnici, koji imaju kredite, ukoliko bi kurs, recimo, skočio na 120 ili 130 dinara za evro? Koliko bi građana i preduzeća u ovoj zemlji moralo da bankrotira?

Naravno da radimo takve procene, ali ne sa stanovišta šta bi to značilo, odnosno koliki bi broj građana ili preduze-

Iako je tokom pregovora Vlade Srbije i MMF-a sve vreme u žiži interesovanja javnosti bio način na koji će se pokriti manjak u republičkom budžetu za ovu godinu, Srbija će imati mnogo više problema sa finansiranjem deficita u platnom bilansu. Ove godine, naime, dospevaju obaveze prema stranim kreditorima u iznosu od preko četiri milijarde evra. To su uglavnom dugovi preduzeća, za koje država nije garantovala. Pri tome prosečan dužnik većinu prihoda ostvaruje u dinarima, a dug mora da vrati u devizama.

To je tempirana bomba na deviznom tržištu i ako eksplodira posledica će biti novi dramatičan skok kursa. U tom slučaju problem neće biti samo činjenica da evro, na primer, vredi 120 ili 130 dinara, već će nastati haos zato što pri takvom nivou kursa većina dužnika neće biti u stanju da uredno plaća svoje obaveze. Opasnost od ovog scenarija je to što bi valutna kriza automatski prerasla u kreditnu krizu, koja podrazumeva masovna bankrotstva firmi i pojedinaca. Za sada oni još uvek uspevaju da servisiraju ranije uzete kredite, ali sa novim rastom kursa za 25 odsto mnogi od njih to više neće moći.

U prvom talasu nastradali bi mnogi koji su u prethodnom periodu uzimali kredite sa deviznom klauzulom. Potom bi se kriza ponovo vratila u bankarski sektor, jer banke ne bi znale šta će sa hipotekama i drugim sredstvima obezbeđenja za ranije odobrene kredite.

Stiče se utisak da je Vlada Srbije u pregovorima sa MMF-om bila skoncentrisana samo na pronalaženje načina za finansiranje budžetskog deficita i da nije u dovoljnoj meri vodila računa o tri puta većem problemu, koji bi uskoro mogao da dođe do punog izražaja. Uz to, za popunu "rupe" u svojoj kasi država može, bez obzira što to baš i nije preporučljivo, da se zaduži i na domaćem tržištu. U Srbiji, međutim, neće moći da obezbedi najmanje četiri milijarde evra za finansiranje

ovogodišnjeg deficita u tekućem platnom bilansu.

Prethodnih godina tu rupu pokrivala su direktne strane investicije, "prekogrančni" (cross border) krediti, koje su strane banke odobravale direktno srpskim firmama i doznake iz inostranstva. Prva dva izvora gotovo su u potpunosti presušila, a zbog globalne krize znatno su smanjene i doznake, koje naši državljani iz inostranstva šalju rođacima u Srbiji.

Ishod predstojećeg sastanka u Beču predstavnika Ministarstva finansija i Narodne banke Srbije sa deset stranih banaka, najvećih kreditora srpskih preduzeća, za dalju ekonomsku budućnost zemlje biće otuda važan skoro kao i uspeh pregovora o novom stend-baj aranžmanu sa MMF-om. Cilj srpskih pregovarača je da ubede komercijalne kreditore da ove godine ne povlače sredstva iz Srbije. U suprotnom, Srbija bi mogla zapasti u slične probleme kao SFRJ pre 26 godina, kada su devizne rezerve pale na simboličan nivo, a država je morala da prizna kako nije u stanju da servisira svoje obaveze prema stranim poveriocima.

Vlada Srbije već dugo svu snagu usmerava na pronalaženje načina kako da poveća drastično smanjene prihode budžeta i "zakrpi" rupu u državnoj kasi, dok su strukturne reforme ponovo zapostavljene. Zato se, s vremena na vreme, problemi ponavljaju, a tako će biti sve dok ne budu otklonjeni njihovi uzroci. Stend-baj aranžmanom sa MMF-om i dogovorom sa komercijalnim kreditorima o reprogramu dugova, koji ove godine dospevaju za naplatu, Vlada samo kupuje vreme za strukturne reforme. Ako to vreme i ovoga puta uludo bude potrošeno, Srbija će, dok ceo svet bude izlazio iz recesije, morati da se suočava sa istim problemima.

AUTOR JE GLAVNI UREDNIK NEDELJNIKA "EKONOMIST MAGAZIN"

ća bankrotirao, nego isključivo sa stanovišta šta bi bilo sa stabilnošću finansijskog sektora. Dakle, da li bi adekvatnost kapitala bila pozitivna ili bi bila negativna, da li bi bankama bio potreban svež kapital?

I gde bi ga našli u ovom trenutku?

Još jedanput, mi smo radili taj takozvani stres-testing. Ako valuta ode naviše za 30 odsto, to će automatski značiti da će se portfelji menjati. Umesto toga da bude 85 u A, oko 50 odsto će dići u B rejting, a 40 odsto će ući u kategoriju V itd. Kad smo radili taj izveštaj, mi smo radili sa 30 i sa 50 odsto rasta. Sada smo stigli, u međuvremenu, na 30 odsto, mirno spavamo, ali i kad bi bio rast od 50 odsto, još možemo mirno da spavamo. Naravno, uvek pod pretpostavkom da vi za to vreme ništa ne radite. Ali, kao što vidite, ipak se radi. Da li je to kontakt sa inostranim bankama, da li je to pitanje dogovora sa MMF-om, da li je to podrška međunarod-

nih finansijskih institucija... Ali, jedno je sigurno, naravno, i sada isto tako radimo stres-testove, šta će se dogoditi ako se postojeća situacija još dodatno pogorša za 20, 30 odsto...

Da li ste vi zbilja u sukobu sa vladom, kao što se u delu javnosti interpretira, oko koncepta prevazilaženja ove krize u Srbiji?

Da se vratimo ponovo onome da se svakom ruka okreće prema sebi i da svako gleda to šta bi bilo sa stanovišta makroekonomije najbolje. To je meni treća vlada i ja mislim da je uglavnom uvek bio taj neki nivo saglasnosti i nesaglasnosti vezan za to kako bi bilo dobro rešiti određene probleme. Mi, u Narodnoj banci, a to i jeste posao Narodne banke i ovde i u svim drugim zemljama, treba da kažemo – ako se uradi ovo, ovo je najbolje, ovo je makroekonomski najodgovornije. Naravno, jako često taj model automatski znači i najteže zove sa stanovišta politike. A onda imaš ovaj metod, imaš >>

onaj metod... Ali nismo mi ti koji možemo da jednu, drugu ili treću meru provučemo kroz Skupštinu, oni koji treba za to da imamo skupštinsku većinu. To su političari. E sad, ne želim u to da ulazim, znate da su sledeći regularni izbori predviđeni tek za tri godine. Da li bi, možda, trebalo malkice više i od tih nepopularnijih mera sada da se uradi. Svi znamo da je to možda bolje, jer dobro znamo u kojoj meri se određene stvari ljudi ne sećaju, ne nakon par meseci, nego ni nakon par dana. Sigurno je da su ovde neki vanredni uslovi i ja mislim da bi u tim vanrednim uslovima moglo da se donese i nešto od tih nepopularnih mera. To – još jedanput – politički uopšte nije lako, ali sa stanovišta srednjeg ili dugog roka, ja mislim da bi se višestruko isplatilo. A svi znamo, na kraju krajeva, šta je to što je najoportunije i najlakše da se uradi umesto toga što se obilazi vruća kaša i sad niko ne sme da

kaže u čemu je problem.

Ono što meni u ovoj priči koja se ovih dana odigrava u Srbiji fali, jeste strategija. Za Srbiju nema rešenja bez proizvodnje, i to bez industrijske proizvodnje. Industrijska proizvodnja ne može da bude za tržište Srbije. Dakle, Srbija mora da bude izvoznik. Jedan od elemenata priče o izvozu, možda najvažniji, jeste kurs. Znači, hteo bih da kažem, ozbiljni ekonomisti tvrde da ova priča o 120, 130 dinara, nije priča. Nije reč o tome. Ozbiljni ljudi to ne zagovaraju, ali se zagovara fleksibilna politika, veći uticaj tržišta na kurs i u tom smislu se kaže da bi jedan ravnotežni kurs doprineo, s jedne strane, povećanju domaće proizvodnje, s druge strane bi smanjio uvoz i tako doprineo smanjenju spoljnotrgovinskog deficita za koji smo na početku čuli kakve su njegove katastrofalne posledice, a treće, povećao bi potražnju za domaćom robom, jer bi je učinio konkurentnijom. Dakle, ima nekoliko elemenata koji bi fleksibilnu tržišnu politiku učinili blagotvornijom za industriju Srbije i za privredu u celini. Taj deo priče me zanima, šta o tome mislite?

Evo pitajte danas privrednike u kojoj meri im je lakše zato što je kurs 95 dinara. Hajde da vidimo šta će biti sa domaćom proizvodnjom. A, nažalost, i oni koji izvoze imaju mnogo veću izloženost u devizama po osnovu deviznih kredita, nego što imaju devizni priliv od istog tog izvoza. Pa odjednom, na kraju je ispalo – svima je mnogo bolje da kurs bude na nivou 75-80 dinara za evro. Mislim, ruku na srce, najveći broj ljudi bi želeo da kaže “Ja hoću samo da trgovim”. A kurs? Pa to neka odradi neko drugi. Ja se bojim toga da jedan veliki broj ljudi u sledećih par meseci, nezavisno od toga kako posluje, da će morati daleko, daleko više da se bavi sa naplatom, nego što će se baviti, recimo, konkretno svojom osnovnom delatnošću.

>> “AKO SMO BILI MAJSTORI PRILAGOĐAVANJA NA DOBRA VREMENA, SADA TREBA ISTO TAKO DA SE PRILAGOĐAVAMO NA LOŠA. DAKLE, POŠTO SMO POVEĆALI POJEDINE POZICIJE U BUDŽETU ZBOG TOGA ŠTO SU BILI VEĆI PRIHODI, SADA BI, VEROVATNO, PO AUTOMATIZMU TREBALO DA KAŽETE – SADA KAD SE SMANJUJU PRIHODI, DA VIDIMO ŠTA JE ONO ŠTO SMO POVEĆALI, PA DA VIDIMO DA LI SE TO MOŽE SMANJITI. NARAVNO, KOD SMANJENJA TO IDE MNOGO, MNOGO TEŽE”

Nisam ja baš siguran da Švajcarska ima baš toliko industrije, sem malog dela. Ipak su tu i usluge jako važne u XXI veku. Ali, još jedanput, hajde da vidimo da li će biti privrednog rasta od 10-15 odsto, da li će doći do povećanja izvoza u vremenskom periodu kad je kurs 95 umesto 76 dinara za evro.

Kakvu poruku vlada šalje sa pričom da će rebalans budžeta biti u maju ili u junu, ako smo svesni da su u januaru i februaru prihodi budžeta katastrofalni, za deset odsto nominalno manji nego prošle godine, a realno neuporedivo niži nego što se to očekivalo. Iz meseca u mesec deficit u budžetu se produbljuje, a vlada kaže da će ići sa rebalansom u maju ili u junu. Da li to znači da će u ovom drugom polугоду, s obzirom na to da će mere štednje morati da budu mnogo jače nego što bi bile za 12 meseci, morati dodatno da se steže? Ima li uopšte u ovim pregovorima naznaka da je vlada spremna da kreše neke rashode, a ne samo da gleda kako će povećati sopstvene prihode i na taj način suziti deficit.

Ja vam predlažem, na sledeću diskusiju pozovite jednog predstavnika vlade da na vaše pitanje odgovori. Ali samo da vam dam jedan konkretan primer – vi se sećate kad smo mi pričali u januaru i februaru i mnogo, mnogo ranije, da stvari ne idu u najboljem pravcu. Dakle, mi sada, ako donesemo neke mere, pod pretpostavkom da se sve donese već 1. maja, mi te mere već treba 50 odsto više da doziramo iz prostog razloga što smo prva četiri meseca “izgubili”.

Ako se čeka još dva meseca, sve to što se donese treba da se predozira za sto odsto, jer ste izgubili prvih šest meseci. Dakle, zato ovde vreme ima ključnu ulogu. Što se više čeka, tim će više morati ta mera da bude dozirana da bi donela isti efekat. I zbog toga je jako važno da, ako se sada dogovorimo, da bukvalno sve ne samo bude usvojeno od strane vlade nego i od Skupštine, i da bukvalno počne ne da kaplje nego da curi, već od 1. maja po mogućnosti, jer svaki dan koji se gubi znači automatski da mera mora biti mnogo oštrija da bi donela taj isti finansijski efekat koji je neophodan, a da taj deficit bude znatno niži.

Srećete se sa ljudima koji se ovom problematikom svakodnevno bave. Usuduje li se bilo ko ozbiljan da predvidi kraj ove krize, da napravi neku vrstu projekcije i da kaže: dobro, ovo će ove godine da se sanira? Kakva su očekivanja među ljudima koji donose odluke o načinu prevazilaženja krize?

Ja još nisam uspeo da pronađem čoveka koji bi bio spreman da kaže išta pozitivno za 2009. godinu. Dakle, svi očekuju eventualno neko poboljšanje tamo 2010. Ali, treba biti svestan da ako oni tamo takoreći van izađu 2010. iz krize i konačno kupe i poruče nešto više automobila, još bolje kupe više parketa ili neku drugu robu koja se proizvodi u Srbiji,

Upalite sveću

Ima nagoveštaja da bi država za finansiranje aktuelnog manjka u državnom budžetu želela i htela da se zadužuje na domaćem tržištu. Ako se ima u vidu da se trenutno zapisi trezora emituju uz kamatu od 16,5 odsto, koliko bi jedno masovnije zaduživanje države na domaćem tržištu uticalo na rast kamata za kredite i građanima i privredi ove zemlje i kako bi to delovalo opet na recesiju, dakle manjak kredita privredi, dakle još veći pad proizvodnje?

Dozvolite mi da kažem možda nešto što će mnogi tretirati kao jeres, ali ja mislim da je zadužiti se po 16,5 odsto najjeftiniji način zaduživanja. Jer, ako imate rast potrošačkih cena od 10,7, plaćate realno cenu od svega 5,8 odsto. Teško ćete trenutno po 5,8 odsto, odnosno nemoguće je, dobiti novac. Da se zadužite u evrima na međunarodnom tržištu, ima da palite sveću, ako ćete dobiti jednocifrenu kamatnu stopu.

Dakle, mislim da bi država trebalo da razmotri da uzme možda mnogo više novca na tom tržištu. Jedno je sigurno, mi nemamo ništa protiv da se naš stok hartija od vrednosti znatno smanji, ali očitno da je za to potrebno da se nudi nešto viša kamatna stopa. Ali, samo da vas podsetim, vi to i sutra možete sa stanovišta refinansiranja, istina na kraći rok, ali da dođete do neke sume od 80-90 milijardi dinara samo sa zamenom, a da i ne pričamo o tome šta bi značilo da uđe još novca i da se putem toga ta mogućnost još poveća.

Ali, čini mi se da je interesovanje za ove hartije veoma malo. Uz 16,5 odsto oni ne uspeju da prodaju ni četvrtinu ponuđenih, što znači da se očekuje mnogo veća kamata. A s druge strane, ako ćemo realno, država je ipak sa svojim garancijama mnogo platežniji dužnik nego neko preduzeće za koje se ne zna hoće li sutra u stečaj. Znači, oni ne mogu da računaju na kredite ispod 20 odsto...

To je realnost u zemlji gde je stopa inflacije 10,7 odsto. Mislim da to ljudi uvek zaborave. I zato kažem – uzimanje kredita u tuđoj valuti je negiranje stvarnosti. Još jedanput, sve će zavisiti od države. I naravno, koliko para toliko muzike, koliko pišete da ste spremni da platite, toliko ćete uspeti da uzmete na tom tržištu. Po mom znanju, poslednjih nekoliko aukcija, kada je to raspisao trezor, tražnja je bila u pojedinim trenucima i veća od raspisanog obima, ali pošto su bili spremni da plaćaju nižu kamatnu stopu, i realizacija je bila znatno ispod 50 odsto.

pa kad mi onda na osnovu toga ponovo imamo razloga da proizvodimo i to ne, naravno, zato da bi magacine napunili, nego zato što ima tražnje, teško da će doći do nekog osetljivog poboljšanja – a pričamo ovde o ekonomskom rastu – pre 2011. godine.

Srednja i jugoistočna Evropa nemaju resurse, kao što imaju drugi. Nemačka država izdaje još i dan-danas svoje hartije od vrednosti na deset godina po kamatnoj stopi od tri odsto. Nismo uštedeli u vremenima kada je bilo i privatizacionih prihoda i značajnih priliva, dakle nismo se razduživali i upravo zbog toga, naravno, ovde su resursi mnogo ograničeniji. Sad se plaća cena i za onaj deo koji se zove politika, jer članice Evropske unije mogu isto tako da računaju na mnogo velikodušniju podršku Brisela, nego što su to zemlje koje nisu članice. Dakle, i taj deo računa se mora sada platiti.

>> “VREME” I FONDACIJA “FRIDRIH EBART” UŠLI SU U OSMU GODINU SARADNJE. JOŠ NAJMANJE ČETIRI TRIBINE U 2009. BIĆE POSVEĆENE REPERKUSIJAMA SVETSKE KRIZE NA SRBIJU. OVDE OBJAVLJUJEMO SPISAK TEMA KOJE SMO DO SADA ZAJEDNIČKI REALIZOVALI

08.03.2001

CIVILNA KONTROLA POLICIJE

Učestvovali su:

Dr Andrej Anžič, zamenik direktora slovenačke policije
Anto Nobilo, advokat iz Zagreba
Dr Budimir Babović, šef jugoslovenskog biroa Interpola
Goran Vesić, specijalni savetnik saveznog ministra unutrašnjih poslova
Tribinu je vodio Miloš Vasić novinar “Vremena”

10.05.2001

KOJI JE MODEL PRIVATIZACIJE POTREBAN SRBIJI

Učestvovali su:

Aleksandar Vlahović, ministar privrede i privatizacije u Vladi Republike Srbije;
Nebojša Medojević, koordinator Grupe za transparentnost, Centra za tranziciju u Podgorici
Branislav Čanak, predsednik Ujedinjenih granskih sindikata “Nezavisnost”;
Milić Milovanović, profesor Ekonomskog fakulteta u Beogradu
Tamas Bauer, profesor ekonomije univerziteta Johan Wolfgang Gete u Frankfurtu na Majni i poslanik mađarskog parlamenta.
Tribinu je vodio Dimitrije Boarov, novinar “Vremena”.

21.06.2001

REFORMA SISTEMA OSNOVNOG OBRAZOVANJA

Učestvovali su:

Gašo Knežević, ministar prosvete i sporta u Vladi Republike Srbije
Nenad Havelka, profesor psihologije na Filozofskom fakultetu u Beogradu
Nenad Milošević, učitelj u O.Š. “Vladislav Ribnikar”
Ilija Jukić, pedagog i član Foruma roditelja

Marina Drndarski, nastavnik i član Sindikata obrazovanja Srbije
25.10.2001

KUDA IDU SRBIJA I CRNA GORA

Učesnici tribine bili su:

Slobodan Samardžić, savetnik za unutrašnju politiku predsednika SR Jugoslavije
Vojislava Koštunice
Zoran Žižić, potpredsednik Socijalističke narodne partije Crne Gore
Zoran Lutovac, saradnik Instituta društvenih nauka i koordinator Fondacije “Fridrih Ebert”
Slavko Perović, portparol Liberalnog saveza Crne Gore
Igor Lukšić, portparol Demokratske partije socijalista.
Tribinu je vodio Dragoljub Žarković, glavni urednik “Vremena”

18.04.2002

KOS I DOS

Učestvovali su:

pukovnik u penziji **Arsenije Stanković** vojni analitičar agencije VIP
Aleksandar Radić pomoćnik saveznog ministra unutrašnjih poslova
Dragan Šutanovac voditelj, novinar “Vremena” Miloš Vasić

11.07.2002

DOKLE SU STIGLE SRBIJA I CRNA GORA

Učestvovali su:

Slobodan Samardžić, savetnik predsednika Jugoslavije
Vojislava Koštunice za politička pitanja
Zoran Knežević, član Izvršnog odbora Socijalističke narodne partije Crne Gore
Vuk Minić, poslanik DPS-a u Skupštini Crne Gore
Milan St. Protić, predsednik Političkog saveta Demokrišćanske stranke Srbije
Zoran Lutovac, saradnik Instituta

društvenih nauka i

Nebojša Medojević iz podgoričkog Centra za tranziciju.

Tribinu je vodio Dragoljub Žarković, glavni urednik nedeljnika “Vreme”.

03.10.2002

DA LI SU SRBIJI POTREBNI VANREDNI PARLAMENTARNI IZBORI

Učestvovali su:

Slobodan Antonić, politički analitičar
Dušan Pavlović, politički analitičar
Miroslav Prokopijević, politički analitičar
Srećko Mihailović, istraživač javnog mnjenja
Tribinu je vodio Aleksandar Ćirić, pomoćnik glavnog urednika “Vremena”

21.11.2002

KAKAV USTAV TREBA SRBIJI

Učestvovali su:

Pavle Nikolić, profesor ustavnog prava na Pravnom fakultetu u Beogradu
Zoran Lončar, docent na Pravnom fakultetu u Novom Sadu učesnik u radu na Ustavnoj povelji Srbije i Crne Gore
Vladimir Đerić, član ekspertske grupe Beogradskog centra za ljudska prava
Svetozar Čiplić, sudija Ustavnog suda Srbije i član komisije za izradu konstitutivnog akta Vojvodine
Tribinu je vodila Vera Didanović, novinar nedeljnika “Vreme”

05.06.2003

DOMETI AKCIJE "SABLJA"

Učestvovali su:

Srbislav Randelović, načelnik Uprave kriminalističke policije MUP-a Srbije
Dragan Šutanovac, predsednik Odbora za bezbednost Skupštine Srbije
Dragan Maršićanin, potpredsednik Demokratske stranke Srbije i narodni poslanik
advokat **Slobodan Beljanski**.
Tribinu je vodio novinar "Vremena" Miloš Vasić

03.07.2003

STVARNOST I TELEVIZIJA

Učestvovali su:

Ljiljana Bačević, direktorka centra za politikološka istraživanja
Olja Bečković, novinarka i autorka emisije "Utišak nedelje"
Snježana Milivojević, profesorka fakulteta političkih nauka
Dejan Mijač, pozorišni reditelj
Tribinu je vodio Nebojša Grujičić, novinar nedeljnika "Vreme"

23.10.2003

SRBIJA DANAS

Učestvovali su:

Zoran Živković, premijer Vlade Srbije
Milan Mišić, odgovorni urednik lista "Politika"
Grujica Spasović, glavni urednik dnevnika "Danas" i **Dragoljub Žarković**, glavni urednik nedeljnika "Vreme".

04.12.2003

SRBIJA PRED IZBOROM

Učestvovali su:

Dragan Maršićanin, potpredsednik Demokratske stranke Srbije
Mlađan Dinkić, potpredsednik G17 plus
Nenad Bogdanović, predsednik Izvršnog odbora Skupštine Beograda i član predsedništva Demokratske stranke.
Voditelj je bio Filip Švarn, odgovorni urednik "Vremena".

11.03.2004

MEDIJSKA ETIKA

Učestvovali su:

Dubravka Valić, predsednica Upravnog odbora novosadske Novinarske škole
Velimir Čurguz Kazimir, direktor medijske dokumentacije "Ebart"
Slobodan Beljanski, advokat iz Novog Sada
Snježana Milivojević, profesorka na Fakultetu političkih nauka u Beogradu
Čedomir Jovanović, političar.
Tribinu je vodio Dragoljub Žarković, glavni urednik nedeljnika "Vreme".

03.06.2004

KOSOVO, POGLED IZ SRBIJE

Učestvovali su:

predsednik Koordinacionog centra za Kosovo i Metohiju **Nebojša Čović**
član predsedništva Skupštine Kosova **Oliver Ivanović**
jedan od autora Plana i savetnik premijera **Aleksandar Simić**
i predsednik Građanskog saveza Srbije, doskorašnji ministar inostranih poslova Srbije i Crne Gore **Goran Svilanović**
Tribinu je vodio Aleksandar Čirić, pomoćnik glavnog urednika "Vremena"

1.07.2004.

KADA ĆEMO BOLJE ŽIVETI

Učestvovali su:

Ivana Dulić-Marković, ministarka poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede;
Slobodan Lalović, ministar rada, zapošljavanja i socijalne politike
Predrag Bubalo, ministar za ekonomske odnose sa inostranstvom.
Voditelj tribine bio je Dimitrije Boarov, novinar "Vremena"

23.12.2004.

SRBIJA I NJEN IMIDŽ

Učestvovali su:

Roksanda Ninčić, šef kabineta ministra spoljnih poslova
Predrag J. Marković, istoričar
Dubravko Kolendić, dopisnik novinske agencije DPA
Srdan Šaper, generalni direktor agencije Meken-Erikson
Voditelj tribine bio je Filip Švarn, odgovorni urednik "Vremena"

19.05.2005.

IMA LI EVROPLJANA U SRPSKOJ ADMINISTRACIJI

Učestvovali su:

Tanja Mišević, sekretarka Kancelarije za pridruživanje EU pri Vladi R. Srbije
profesor **Mijat Damjanović**, predsednik PALGO centra i
Jadranka Jelinčić, izvršna direktorka Fonda za otvoreno društvo.
Tribinu je vodila Duška Anastasijević, novinarka nedeljnika "Vreme"

23.06.2005

KAKVA JE EVROPSKA STRATEGIJA VLADE SRBIJE

Učestvovali su:

Milica Đilas, koordinatorka izrade Strategije
Miroljub Labus, potpredsednik Vlade Republike Srbije
Gordana Matković, istraživač Centra za liberalno-demokratske studije
Dušan Lopandić, pomoćnik ministra za ekonomske odnose sa inostranstvom Vlade Republike Srbije.
Tribinu je vodila Duška Anastasijević, novinarka nedeljnika "Vreme".

06.10.2005.

KADA ĆE NAŠI GRAĐANI PUTOVATI BEZ VIZA U EVROPU

Učestvovali su:

Vlado Ljubojević iz Ministarstva spoljnih poslova
Bernhard Hauer, generalni konzul Ambasade SR Nemačke u Beogradu
dr **Jovan Teokarević**, direktor BG centra za evropske integracije.
Tribinu je vodila Duška Anastasijević

>>

TRIBINE “VREME IZAZOVA”

3.11.2005.

EVROPSKA AGENDA, ORGANIZOVANI KRIMINAL NA BALKANU

Učestvovali su:

profesor **Bogoljub Milosavljević**, saradnik Centra za mir i razvoj demokratije

Milan Simić,

specijalni izvestilac sa suđenja za organizovani kriminal

Miloš Vasić,

novinar

“Vremena”.

Tribinu je vodila

novinarka

nedeljnika

“Vreme” Duška

Anastasijević

12.01.2006.

INVESTICIONA KLIMA I

KONKURENTNOST PRIVREDE U SRBIJI

Učestvovali su:

Milan Parivodić, ministar za ekonomske odnose sa inostranstvom u Vadi Srbije

Majk Ahern, predsednik

Udruženja stranih investitora

dr **Miroslav Prokopijević**, naučni

savetnik Instituta za evropske studije

Nikola Jovanović, doktorant

na Univerzitetu u Parizu.

Tribinu je vodila novinarka “Vremena”

Duška Anastasijević, a u diskusiju su

se uključili i naši vodeći stručnjaci iz

oblasti ekonomije i prava, profesor

Jurij Bajec, **Milan Kovačević**, **Vladimir**

Todorović i **Nenad Popović**, predsednik

internacionalne kompanije ABS holdings

18.05.2006

EVROPSKA UNIJA I JAVNO MNJENJE U SRBIJI

učestvovali su:

Milica Đilas, Fakultet političkih nauka

Srećko Mihajlović, Institut

društvenih nauka, i

Goran Svilanović, Pakt za

stabilnost Jugoistočne Evrope.

Tribinu je vodila Duška Anastasijević,

novinarka nedeljnika “Vreme”.

20.07.2006.

STRATEGIJA ODBRANE U SVETLU EVROATLANTSKIH INTEGRACIJA

Učestvovali su:

Snežana Marković-Samardžić,

pomoćnica ministra odbrane

Pavle Janković, predsednik fonda ISAC,

Centar za međunarodne

i bezbednosne poslove

Dragan Šutanovac,

potpredsednik

DS-a i član Odbora

za bezbednost

Skupštine Srbije, i

Milan Milanović, direktor

novosnovane Direkcije

za NATO pri Ministarstvu

spoljnih poslova.

Tribinu je vodila novinarka

nedeljnika “Vreme”

Duška Anastasijević.

12.10.2006.

DESET GODINA DIPLOMATSKIH ODNOSA SRBIJE I HRVATSKE

Učestvovali su:

Tonči Staničić, ambasador

Republike Hrvatske u Srbiji

Milan Simurdić, bivši ambasador

Srbije i Crne Gore u Hrvatskoj

Goran Svilanović, funkcioner Pakta

za stabilnost Jugoistočne Evrope

Zoran Milanović, predsednik

Odbora za međunarodne odnose

Socijaldemokratske partije

Živorad Kovačević, predsednik

Evropskog pokreta u Srbiji.

Moderatorica javne rasprave

bila je novinarka nedeljnika

“Vreme” Duška Anastasijević

30.11.2006.

KOLIKA JE CENA SOCIJALNE PRAVDE

Učestvovali su:

Zoran Lutovac iz Fondacije

“Fridrih Ebert”

Božidar Đelić, bivši ministar finansija

Gordana Matković, bivša ministarka

za rad i socijalnu politiku

Dragoljub Mićunović, predsednik

Političkog saveta Demokratske stranke, i

Vladimir Todorović iz Pravnog foruma,

urednik “Srpske pravne revije”.

Tribinu je vodila Duška Anastasijević, novinarka “Vremena”.

11.01.2007

ŠTA BIRA SRBIJA

Učestvovali su:

Jelica Minić, naučni saradnik u

Institutu ekonomskih nauka

Srećko Mihailović, sociolog sa

Instituta društvenih nauka

Jovo Bakić, asistent na Filozofskom

fakultetu u Beogradu.

Tribinu je vodio Dragoljub Žarković,

glavni urednik “Vremena”

19.07.2007

VOJSKA SRBIJE PO NATO STANDARDIMA

Učestvovali su:

načelnik Generalštaba

general **Zdravko Ponoš**

Filip Švarn, odg. urednik “Vremena”

Dejan Anastasijević, novinar “Vremena”

08.05.2008.

ANTIFAŠIZAM U SRBIJI

Učestvovali su:

Prof. dr **Vojin Dimitrijević**, direktor

Beogradskog centra za ljudska prava

Sonja Liht, direktorka Fonda

za političku izuzetnost

Predrag J. Marković, Institut

za savremenu istoriju

Voditelj **Filip Švarn**, odgovorni

urednik nedeljnika “Vreme”

25.12.2008.

EVROPSKA BUDUĆNOST HRVATSKE I SRBIJE

Učestvovali su:

Vesna Pusić, predsednica Odbora za

evropske integracije Hrvatskog sabora

Laslo Varga, predsednik istoimenog

odбора u Skupštini Srbije

saborski zastupnik **Milorad Pupovac**

poslanik u srpskom

parlamentu **Petar Kuntić**

Mihailo Vesović, potpredsednik

Privredne komore Srbije zadužen

za međunarodnu saradnju.

Voditeljka: Tanja Tagirov,

novinarka nedeljnika “Vreme”

